

Systemförändringar

Socialdemokraterna förlorade valet. Det var inte så att partiet tappade vänsterut. Även kommunisternas andel av valmanskåren sjönk. Att den socialdemokratiska förlusten inte blev större kan till stor del förklaras av att Sverige på valdagen befann sig nära toppen på den högkonjunktur som var ett resultat av kombinationen av en stor svensk devalvering och en internationell, kraftig konjunkturuppgång.

Hela valrörelsen igenom drev socialdemokratin budskapet att Sverige skulle vara på rätt väg. Olof Palme förefaller ha intalat sig själv att det han kallar Den Tredje Vägen skulle vara både unik och framgångsrik.

Detta budskap förklarade han redan i december 1984 i en artikel i Dagens Nyheter. Han skrev där att "om vi nu – löntagare, företagare, pensionärer och alla andra grupper – förmår hålla samman och visa ansvar för Sverige genom att hålla nere pris- och kostnadsstegringen, då är chansen god att vi lyckas ta ett avgörande steg ur den ekonomiska krisen. – Men misslyckas vi, så att prisstegringarna åter tar fart, då har vi förtuttit en historisk, unik chans att förena socialt ansvarstagande med en ansvarsfull ekonomisk politik".

Olof Palme tror, att vi nu i Sverige har unikt och historiskt goda möjligheter att lyckas bättre än länder som tex USA och England att smärtfritt få ner inflationen.

Olof Palme gjorde till och med i TV inför det svenska folket ett uttalande om att vi nu i Sverige har den lägsta inflationen i världen. Det uttalandet fick Bengt Westerberg att säga att Olof Palme ljuger så att man baxnar.

Sanningen är, att Sveriges ekonomiska problem efter valet är desamma som tidigare. Budgetunderskottet och skattestrycket måste reduceras. Båda uppgifterna är svåra att genomföra, både sakligt och politiskt. Än svårare är det att göra båda sakerna samtidigt.

Kjell-Olof Feldt har sagt att han kommer att behöva använda både osthyvel och motorsåg för att klara budgetunderskottet. Problemet är att vare sig osthyvel eller motorsåg är särskilt bra instrument för den uppgiften. När man skär med osthyveln blir skivorna tunna, samtidigt som besparingarna drabbar även verksamhet som stat och kommun bör utföra och utföra bra. Motorsågen skär visserligen djupt, men är inget precisionsinstrument.

Istället för att försöka behandla det allmännas uppgifter som en ost och hyvla av en del är det inte bara bättre utan också nödvändigt att genom privatisering – eller med ett riktigare uttryck marknadisering – skära bort en kant av den offentliga sektorn.

Det man behöver är således en systemförändring.

Olof Palme gör vad han kan för att utmåla sitt valnederlag som en seger över vad han kallar nyliberalismen. Men man skall komma ihåg att Bengt Westerberg talade väl så mycket om nödvändigheten av att bryta offentliga monopol som Ulf Adelsohn. Det är ändå troligt att väljarna var tveksamma till begreppet systemförändring. Att så var fallet var ingen överraskning.

För att en politik innebärande en rejäl kursomläggning skall te sig om inte attraktiv så åtminstone nödvändig måste en ganska kraftig majoritet av väljarna vara

rätt bestämt övertygade om att socialdemokraterna och Feldt verkligen har försökt – och verkligen har misslyckats – med sin modell.

Om vi tittar på Danmark och England ser vi att man där i varierande men hög grad har försökt och delvis lyckats att lägga om kursen. Kanske orsaken till att Thatcher och Schlüter har lyckats med det mer står att finna hos deras företrädare – Callaghan och Jørgensen – än hos Thatcher och Schlüter. En regering får "mandate for change" först när deras företrädares politik har blivit djupt misskrediterad i väljarnas ögon.

Dit hade vi ännu inte nått på valdagen 1985. Allt talar för att vi har nått dit långt före valdagen 1988.

Om man skall tro på försäkringarna att vi har devalverat för sista gången, en försäkran som varje ansvarskännande finansminister måste lämna på ett trovärdigt sätt, skulle en kraftig åtstramning med den därmed följande oundvikliga ökningen i arbetslösheten vara det enkla alternativet.

De flesta väljare är mer bekymrade över underskottet i den egna familjeekonomin än över underskottet i statens budget. Detta försvårar för politikerna att minska statens underskott. Ändå är en minskning av det statliga budgetunderskottet nödvändig för att få ner inflationen, vilket i sin tur är nödvändigt om man skall klara kostnadsläget utan devalveringar.

Helt frånsatt kostnadsläget, som man kan klara genom fortsatta devalveringar, måste inflationen ner redan av det skälet att en accelererande inflation leder till

allt svårare snedvridningar och orättvisor i ekonomin. Man kan skjuta upp ett stopp för inflationen, men förr eller senare måste man, snart sagt till varje pris, bryta den stigande spiralen av ökande inflation och ökande arbetslöshet.

En systemförändring är nödvändig för att bryta inflationen och återupprätta en väl fungerande marknadsekonomi. Marknadsekonomi är det överlägsna systemet för tillväxt och välfärd. Systemförändringen har således till syfte att göra det bättre – inte sämre – för människorna. Detta har inte alla väljare uppfattat i årets valrörelse.

Skälet är att det var och är svårt att förklara och genomföra en systemförändring och en nedskärning samtidigt. Man kan förklara att det blir bättre om man överför tex sjukförsäkringen från ett offentligt monopol till en marknad med konkurrens. Man kan kanske också förklara att det av ekonomiska skäl är nödvändigt med en lägre förmånsnivå. Men det är svårt att förklara båda sakerna samtidigt.

Systemförändring och nedskärning är olika saker.

I en sjukförsäkring på marknaden får var och en själv göra avvägningen mellan premiekostnader och den förmånsnivå man vill ha. Det är onekligen en både enklare och elegantare metod än att avgöra den saken i allmänna val.

Till 1988 kommer insikten bland väljarna om behovet av en systemförändring att ha vuxit avsevärt. Till dess skall också moderaternas förmåga att förklara fördelarna med en sådan ha blivit större än vad den var i år.